

ZARZUTY APELACYJNE W PROCESIE CYWILNYM

redakcja naukowa Maciej Rzewuski

Arkadiusz Bieliński, Krzysztof Drozdowicz, Olimpia Marcewicz-Kochnio
Joanna May, Aneta Mendrek, Andrzej Olaś, Aleksandra Partyk
Magdalena Rzewuska, Maciej Rzewuski, Przemysław Telenga
Bartosz Trocha, Ireneusz Wolwiak, Paweł Wrzaszcz

BIBLIOTEKA SĄDOWA

WYDANIE **2**

ZARZUTY APELACYJNE W PROCESIE CYWILNYM

redakcja naukowa Maciej Rzewuski

Arkadiusz Bieliński, Krzysztof Drozdowicz, Olimpia Marcewicz-Kochnio
Joanna May, Aneta Mendrek, Andrzej Olaś, Aleksandra Partyk
Magdalena Rzewuska, Maciej Rzewuski, Przemysław Telenga
Bartosz Trocha, Ireneusz Wolwiak, Paweł Wrzaszcz

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

2

Stan prawny na 5 lutego 2025 r.

Recenzent 1. wydania
Prof. dr hab. Andrzej Marciniak

Wydawczyni
Małgorzata Stańczak

Redaktorka prowadząca
Joanna Cybulska

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-415-3
2. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	13
Rozdział I	
Zarzuty apelacyjne – zagadnienia ogólne	17
<i>Przemysław Telenga</i>	
1. Uwagi wprowadzające	17
2. Pojęcie, znaczenie i rodzaje zarzutów apelacyjnych	18
3. Wymogi formalne podniesienia zarzutów apelacyjnych	26
4. Podsumowanie	29
Rozdział II	
Zarzut błędnego ustalenia stanu faktycznego sprawy	31
<i>Bartosz Trocha</i>	
1. Uwagi wprowadzające	31
2. Uwagi pojęciowe	32
3. Istota zarzutu błędnego ustalenia stanu faktycznego sprawy	49
3.1. Założenia wstępne	49
3.2. Przegląd zapatrywań na istotę zarzutu błędnego ustalenia stanu faktycznego sprawy	51
3.3. Próba własnego ujęcia istoty zarzutu błędnego ustalenia stanu faktycznego sprawy	67
3.4. Próba klasyfikacji przypadków błędnego ustalenia stanu faktycznego sprawy	71
3.4.1. Błędy na etapie gromadzenia i weryfikacji istotności twierdzeń o faktach	71
3.4.2. Błędy na etapie weryfikacji prawdziwości uznanych za istotne twierdzeń o faktach	74
3.4.3. Błędy na etapie ustalania <i>sensu stricto</i> stanu faktycznego sprawy ...	76
3.5. Zarzut błędnego ustalenia stanu faktycznego sprawy a inne zarzuty apelacyjne	80

4. Charakter zarzutu błędnego ustalenia stanu faktycznego sprawy	82
5. Zgłoszenie zarzutu błędnego ustalenia stanu faktycznego sprawy	89
5.1. Konstrukcja zarzutu	89
5.2. Konstrukcja uzasadnienia zarzutu	96
5.3. Postępowanie w razie uchybienia wymogom zgłoszenia zarzutu	97
5.4. Modyfikacja zarzutu	99
6. Podsumowanie	100

Rozdział III

Zarzut niewłaściwego zastosowania lub niezastosowania prawa

materialnego	101
---------------------------	-----

Krzysztof Drozdowicz

1. Uwagi wprowadzające	101
2. Niewłaściwe zastosowanie lub niezastosowanie prawa materialnego w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego	101
3. Prawo materialne w kontekście jego niewłaściwego zastosowania lub niezastosowania	104
4. Zarzut niewłaściwego zastosowania lub niezastosowania prawa materialnego w praktyce sądowej	106
5. Zarzut niewłaściwego zastosowania prawa materialnego a zarzut błędnej wykładni prawa	110
6. Podsumowanie	112

Rozdział IV

Zarzut błędnej wykładni prawa materialnego	113
---	-----

Paweł Wrzaszcz

1. Uwagi wprowadzające	113
2. Błędna wykładnia prawa materialnego jako zarzut procesowy	113
3. Pojęcie błędnej wykładni prawa materialnego	114
4. Warunki powoływania się na zarzut błędnej wykładni prawa materialnego	116
5. Błąd a wykładnia	117
6. Zasady dokonywania prawidłowej wykładni prawa materialnego	120
7. Rola doktryny i judykatury przy dokonywaniu wykładni prawa materialnego	123
8. Formułowanie zarzutu błędnej wykładni prawa materialnego	124
9. Podsumowanie	127

Rozdział V

Zarzut błędnej wykładni oświadczenia woli	129
--	-----

Aleksandra Partyk

1. Uwagi wprowadzające	129
2. Istota oświadczenia woli	131

3. Uzewnętrznienie oświadczenia woli	133
4. Wykładnia oświadczeń woli	135
5. Ograniczenia dowodowe	138
6. Sytuacja konsumenta przy ocenie wykładni oświadczeń woli	141
7. Zarzuty apelacyjne odnoszące się do sfery oświadczeń woli oraz ich wykładni	143
8. Podsumowanie	148

Rozdział VI

Zarzut wadliwego rozłożenia ciężaru dowodu	151
---	------------

Ireneusz Wolwiak

1. Uwagi wprowadzające	151
2. Ciężar dowodu	154
2.1. Uwagi ogólne	154
2.2. Pojęcie ciężaru dowodu	158
2.3. Procesowy ciężar dowodu	159
2.4. Materialnoprawny ciężar dowodu	162
3. Zmiana reguły ciężaru dowodu	166
3.1. Uwagi wstępne	166
3.2. Domniemanie prawne	170
3.3. Domniemanie faktu	175
3.4. Domniemanie z dokumentu	177
3.5. Reguła ciężaru dowodu w przepisach szczególnych	180
3.6. Dowód <i>prima facie</i>	185
4. Zgłoszenie zarzutu wadliwego rozłożenia ciężaru dowodu	191
4.1. Granice rozpoznania apelacji	191
4.2. Zarzut naruszenia przepisu art. 232 k.p.c.	193
4.3. Zarzut naruszenia regulacji art. 6 k.c.	197
5. Podsumowanie	204

Rozdział VII

Zarzut naruszenia przepisów postępowania	207
---	------------

Arkadiusz Bieliński

1. Uwagi wprowadzające	207
2. Uchybienia procesowe w ogólności	211
3. Zastrzeżenia do protokołu (art. 162 k.p.c.)	217
4. Podsumowanie	221

Rozdział VIII

Zarzut uchybienia regułom prekluzji dowodowej	223
--	------------

Olimpia Marcewicz-Kochnio

1. Uwagi wprowadzające	223
2. Pojęcie prekluzji dowodowej	224

3. Terminy (momenty) koncentracyjne	226
4. Okoliczności usprawiedliwiające późniejsze powoływanie faktów i dowodów	233
5. Twierdzenia, fakty i zarzuty	236
6. Skutki uchybienia regułom prekluzji dowodowej	237
7. Prekluzja dowodowa a przepis art. 162 k.p.c.	241
8. Naruszenie przepisów o prekluzji dowodowej wyłącznie na zarzut strony	242
9. Celowość zgłoszenia zarzutu uchybienia regułom prekluzji dowodowej	243
10. Zarzut uchybienia regułom prekluzji dowodowej a art. 380 k.p.c.	246
11. Podsumowanie	248

Rozdział IX

Zarzut naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów	249
---	------------

Magdalena Rzewuska

1. Uwagi wprowadzające	249
2. Istota i cele zasady swobodnej oceny dowodów	250
3. Granice swobodnej oceny dowodów	257
4. Formulowanie zarzutu swobodnej oceny dowodów	261
5. Zastosowanie zasady swobodnej oceny dowodów do wybranych środków dowodowych	266
5.1. Dowody z dokumentu prywatnego i dokumentu urzędowego	266
5.2. Dowód z opinii biegłego	266
5.3. Dowód z zeznań świadków	270
5.4. Dowody o charakterze przyrodniczym	273
6. Podsumowanie	273

Rozdział X

Zarzut braku interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia	275
--	------------

Andrzej Olsz

1. Uwagi wprowadzające	275
2. Istota i charakter prawny interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia	277
2.1. Uwagi wstępne	277
2.2. Rys historycznoprawny	278
2.3. Stanowisko judykatury	280
3. Zarzut braku interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia a badanie przez sąd przesłanek dopuszczalności zaskarżenia apelacją <i>ex officio</i>	283
4. Treść, forma i granice czasowe zarzutu braku interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia	284
5. Podsumowanie	288

Rozdział XI**Zarzut wadliwego uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia** ..... 291*Maciej Rzewuski*

1. Uwagi wprowadzające 291
2. Rola uzasadnienia orzeczenia sądowego 292
3. Budowa uzasadnienia wyroku 293
  - 3.1. Uwagi ogólne 293
  - 3.2. Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia 295
  - 3.3. Podstawa prawna rozstrzygnięcia 296
4. Cechy uzasadnienia wyroku 297
  - 4.1. Zwięzłość 297
  - 4.2. Transparentność 299
  - 4.3. Merytoryczność 299
5. Istota zarzutu wadliwego uzasadnienia orzeczenia 300
  - 5.1. Brak możliwości poddania rozstrzygnięcia kontroli instancyjnej 300
  - 5.2. Braki konstrukcyjne uzasadnienia orzeczenia 302
  - 5.3. Brak możliwości poznania motywów rozstrzygnięcia 307
  - 5.4. Brak możliwości odczytania stanu faktycznego lub stanu prawnego sprawy 310
  - 5.5. Braki w zakresie czytelności lub zrozumiałości uzasadnienia wyroku 314
  - 5.6. Nierozpoznanie istoty sprawy 317
6. Podsumowanie 319

Rozdział XII**Zarzut nierozpoznania istoty sprawy** ..... 321*Aneta Mendrek*

1. Uwagi wprowadzające 321
2. Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy 322
3. Nierozpoznanie istoty sprawy jako przedmiot zarzutu apelacyjnego 327
  - 3.1. Formułowanie zarzutu nierozpoznania istoty sprawy 327
  - 3.2. Uwzględnienie przez sąd z urzędu faktu nierozpoznania istoty sprawy 329
  - 3.3. Nierozpoznanie istoty sprawy w postępowaniu uproszczonym 330
4. Nierozpoznanie istoty sprawy a inne wady postępowania przed sądem pierwszej instancji 334
  - 4.1. Nierozpoznanie istoty sprawy a brak rozstrzygnięcia o roszczeniu lub jego części 334
  - 4.2. Nierozpoznanie istoty sprawy a nieważność postępowania 334
  - 4.3. Nierozpoznanie istoty sprawy a naruszenie prawa materialnego oraz błędy w zakresie ustalania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia ... 335
5. Nierozpoznanie istoty sprawy z perspektywy naczelných zasad wymiaru sprawiedliwości 340

6. Kontrola kasatoryjnych orzeczeń sądu drugiej instancji	343
7. Przypadki nierozpoznania istoty sprawy	345
7.1. Nierozpoznanie istoty sprawy w kontekście zarzutu potrącenia	346
7.2. Nierozpoznanie istoty sprawy jako konsekwencja uwzględnienia upływu terminu zawitego lub terminu przedawnienia	348
7.3. Nierozpoznanie istoty sprawy jako konsekwencja wadliwej oceny legitymacji procesowej	349
7.4. Nierozpoznanie istoty sprawy jako konsekwencja błędnego przyjęcia braku wymagalności roszczenia	351
7.5. Nierozpoznanie istoty sprawy w przypadku zgłoszenia żądania ewentualnego	352
7.6. Nierozpoznanie istoty sprawy a rażące wady uzasadnienia orzeczenia	353
7.7. Inne przypadki nierozpoznania istoty sprawy	355
8. Podsumowanie	356

Rozdział XIII

Zarzut nieważności postępowania cywilnego	359
--	------------

Joanna May

1. Uwagi wprowadzające	359
2. Nieważność postępowania jako zarzut apelacyjny	360
3. Klasyfikacja przyczyn nieważności postępowania	362
3.1. Uwagi wstępne	362
3.2. Zarzut braku jurysdykcji krajowej	364
3.3. Zarzut niedopuszczalności drogi sądowej	366
3.4. Zarzut braku zdolności sądowej lub procesowej strony, organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego ...	369
3.5. Zarzut braku należytego umocowania pełnomocnika strony	372
3.6. Zarzut stanu zawisłości sprawy	374
3.7. Zarzut powagi rzeczy osądzonej	376
3.8. Zarzut sprzeczności składu sądu orzekającego z przepisami prawa ...	378
3.9. Zarzut udziału w rozpoznaniu sprawy sędziego wyłączonego z mocy ustawy	381
3.10. Zarzut pozbawienia strony możliwości obrony swych praw	382
3.11. Zarzut orzekania przez sąd rejonowy w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu	386
4. Podsumowanie	387

Bibliografia	389
---------------------------	------------

O autorach	411
-------------------------	------------

WPROWADZENIE

Zmiany ustrojowe z końca ubiegłego wieku skutkowały istotnymi przeobrażeniami w porządku prawa polskiego, w tym również w zakresie formuły procesu cywilnego. Odejście od zasady prawdy obiektywnej i wyraźne ograniczenie aktywnej roli sądu w zakresie postępowania dowodowego przyczyniło się do wzmocnienia zasad dyspozycyjności, kontrydiktoryjności i równości stron. Pozwoliło także niejako na nowo zidentyfikować zarówno role stron postępowania, jak i zasady ich procesowej aktywności. W nowym świetle zaczęto postrzegać instytucje i środki służące ochronie praw i interesów stron procesu cywilnego oraz – generalnie – przeznaczenie i zakres tych środków.

Mimo że prawo strony do zaskarżenia orzeczenia wydanego przez sąd pierwszej instancji wpisuje się w pojęcie szerokiego prawa do rzetelnego procesu, zagadnienie to do niedawna jeszcze było materiałą stosunkowo słabo opracowaną w literaturze przedmiotu. Wprawdzie na przestrzeni kilku ostatnich lat pojawiły się interesujące opracowania dotyczące analizowanej problematyki, jednakże wobec znaczącej zmiany procedury cywilnej, wprowadzonej „dużą nowelizacją” w 2019 r., nie sposób uznać, aby współcześnie temat ten został wyczerpany. Ponadto, nie negując znaczenia i wagi dynamiki zmian proceduralnych, prawo strony do zaskarżenia niekorzystnego dlań rozstrzygnięcia wydaje się być uprawnieniem podatnym na uwarunkowania i modyfikacje społeczno-gospodarcze. Z tego powodu bieżąca refleksja nad tytułową materiałą znajduje swoje wielorakie uzasadnienie.

Uzasadnieniem takim są również nierzadko podnoszone w orzecznictwie sądów powszechnych tezy, w świetle których: „ustawodawca w żaden sposób nie opisał ani nie sprecyzował natury zarzutów, które można zresztą podnosić także w toku postępowania apelacyjnego, a więc już po wniesieniu apelacji. W przeciwieństwie do podstaw rewizyjnych lub kasacyjnych zarzuty mogą być zatem formułowane w sposób dowolny i nie muszą ściśle określać dostrzeżonych uchybień ze wskazaniem konkretnych przepisów ocenianych jako naruszone. W związku z tym, zważywszy także na nieobowiązywanie w postępowaniu apelacyjnym przymusu adwokacko-radcowskiego, dopuszczalne są zarzuty formułowane w sposób ogólny. Tym bardziej niewykłuczone są zarzuty wprawdzie wytykające konkretne uchybienia, ale odbiegające od

argumentacji jurydycznej, nieodnoszące się do konkretnych przepisów, nieposługujące się językiem prawniczym, pojęciami prawnotechnicznymi itd. [...]. W tej sytuacji jest oczywiste, że sąd drugiej instancji musi samodzielnie dokonać jurydycznej oceny dochodzonego żądania i skonfrontowania jej z zaskarżonym orzeczeniem oraz stojącymi za nim motywami; zarzuty mają charakter pomocniczy i nie ograniczają swobody sądu¹.

Prezentowana monografia wieloautorska pt. „Zarzuty apelacyjne w procesie cywilnym” jest głosem praktyków (sędziów, adwokatów, radców prawnych) i teoretyków prawa (pracowników naukowych uznanych ośrodków naukowych w kraju), dotyczącym charakteru i wymiaru zarzutów apelacyjnych w postępowaniu cywilnym. Poprzez prezentację bogatego dorobku judykatury oraz nauki procesu cywilnego publikacja ta zawiera próbę oceny najczęściej występujących w praktyce zarzutów odwoławczych, służących obronie interesów powoda i pozwanego w aktualnej (niełatwej do interpretacji) rzeczywistości prawnej. Jest swoistym kompendium wiedzy na temat możliwości i sposobów korzystania z procesowo dopuszczalnych środków obrony przed niekorzystnymi skutkami wyroku wydanego przez sąd pierwszej instancji.

Sygnalizując problematykę zawartą w trzynastu rozdziałach tej książki, tytułem wstępu warto wskazać, że wynik procesu odwoławczego uzależniony jest w głównej mierze od obranej przez strony (często już na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego) postawy procesowej. Zagadnienie prawem dozwolonych zarzutów apelacyjnych jest niezwykle interesujące nie tylko dla szeroko pojętej teorii prawa procesowego, która inspirowała do stawiania pytań naukowych i zachęca do poszukiwania odpowiedzi na nie, ale również (lub raczej przede wszystkim) z praktycznego punktu widzenia. Dość wskazać, że od przyjętej *in concreto* strategii odwoławczej stron procesowych zależeć będzie nie tylko czas trwania i przebieg postępowania drugoinstancyjnego, ale także – co najistotniejsze – efekt końcowy w postaci rozstrzygnięcia sądu odwoławczego. Zachowanie skarżącego uzależnione jest przy tym zawsze od jego woli, skorelowanej z określoną sytuacją materialnoprawną i procesową, w jakiej się znalazł.

Problematyka zarzutów apelacyjnych w procesie cywilnym jest materią na tyle obszerną i wielowątkową, że ze względu na czytelność przekazu i ramy publikacyjne ograniczona została do podstawowych i najczęściej stosowanych w praktyce zarzutów odwoławczych.

Jest poza sporem, że większość zarzutów (materialnoprawnych, procesowych i mieszanych), jak np. zarzuty: przedwczesności powództwa, przedawnienia roszczenia, potrącenia wierzytelności czy wygaśnięcia roszczenia może być skutecznie podniesiona już na etapie procesu pierwszoinstancyjnego. Z racji tego, że zagadnienie to

¹ Tak Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z 11.12.2018 r., III AUa 258/18, LEX nr 2706933.

doczekało się szczegółowych opracowań w literaturze² – celem uniknięcia powtórzeń – w prezentowanym dziele świadomie opisano tylko te zarzuty, które są charakterystyczne przede wszystkim dla procesu odwoławczego. W poszczególnych rozdziałach pracy przedstawiono więc najistotniejsze zarzuty apelacyjne przysługujące stronom niezadowolonym z rozstrzygnięcia wydanego przez sąd pierwszej instancji.

W drugim wydaniu opracowania uwzględniono nowelizacje procedury cywilnej wprowadzone ustawami: z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614) i z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1860). Sporo uwagi poświęcono też analizie aktualnych i dominujących poglądów doktrynalnych oraz stanowiska judykatury, w tym zwłaszcza najnowszych trendów orzeczniczych Sądu Najwyższego, sądów apelacyjnych i okręgowych w materii odnoszącej się do poszczególnych zarzutów apelacyjnych.

Niniejsza książka adresowana jest przede wszystkim do praktyków stosujących prawo cywilne na co dzień, w tym zwłaszcza sędziów, adwokatów i radców prawnych. Dzięki licznym odesłaniom do ugruntowanych poglądów, ale i najnowszych trendów prezentowanych w doktrynie i orzecznictwie, powinna też zainteresować teoretyków prawa procesowego. Może w końcu stanowić materiał uzupełniający dla studentów prawa i aplikantów wszystkich zawodów prawniczych.

Maciej Rzewuski

---

² Zamiast wielu zob. *Środki obrony pozwanego w postępowaniu przed sądem I instancji*, red. M. Rzewuski, Warszawa 2022, *passim*.

Rozdział I

ZARZUTY APELACYJNE – ZAGADNIENIA OGÓLNE

Przemysław Telenga

1. Uwagi wprowadzające

Zasadnicza idea prawodawstwa procesowego polega na tym, „aby stworzyć o ile możliwości jak najsilniejsze” gwarancje ochrony prawa prywatnego we wszystkich tych wypadkach, w których zachodzi kolizja prywatnoprawnych interesów¹. Konstytucja RP w art. 176 ust. 1 statuuje zasadę dwuinstancyjności, z której wynika prawo do zaskarżenia niesatysfakcjonującego stronę orzeczenia sądu pierwszej instancji. Prawo to jednak nie może pozostawać w kolizji z uprawnieniem do uzyskania rozstrzygnięcia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Pogodzenie tych różnych uprawnień określonych w ustawie zasadniczej wymaga opracowania przez ustawodawcę tego rodzaju rozwiązań ustawowych (zob. art. 176 ust. 2 Konstytucji RP), które zapewnią faktyczną realizację obu tych norm rangi konstytucyjnej poprzez koncentrację materiału procesowego.

W obowiązującym Kodeksie postępowania cywilnego tę zasadę realizuje szereg przepisów, jednakże moment końcowy zgromadzenia materiału procesowego przez podmioty w postępowaniu przed pierwszą instancją stanowi moment zamknięcia rozprawy (zob. art. 205¹² § 2 oraz art. 316 § 1 i 2 k.p.c.). Pytanie, jak daleko z kolei sięgają granice koncentracji materiału procesowego po zaskarżeniu orzeczenia, związane jest z szerszymi zagadnieniami granic zaskarżenia apelacją oraz granic rozpoznania apelacji przez sąd odwoławczy, o czym w rzeczy samej decyduje ukształtowanie przez ustawodawcę modelu systemu apelacji, gdyż zarówno granice zaskarżenia, jak i granice rozpoznania apelacji to najważniejsze elementy wyznaczające system zwykłego postępowania apelacyjnego. Najistotniejszą zaś rolę

---

¹ J. Skąpski, *Skarga w przedmiocie kasacji (Koreferat)* [w:] *Polska procedura cywilna. Projekty referatów z uzasadnieniem. Przedruk wyczerpanych druków z r. 1921 i 1923*, t. 2, Warszawa 1928, s. 36.

w ukształtowaniu jednego z wielu istniejących systemów zaskarżania odgrywają jego podstawy, czyli przyczyny, dla których zaskarżone orzeczenie nie powinno być utrzymane w mocy prawnej². Zagadnieniu szeroko rozumianych podstaw zaskarżenia poświęcony jest niniejszy rozdział.

2. Pojęcie, znaczenie i rodzaje zarzutów apelacyjnych

Jak zauważono w piśmiennictwie, zagadnienie ustawowego kształtu szeroko rozumianych podstaw zaskarżania orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym ma zasadnicze znaczenie nie tylko dla struktury systemu zaskarżania orzeczeń sądowych, ale także szerzej modelu instytucji i zasad postępowania cywilnego³. Zagadnienie to bezpośrednio łączy się z takimi zagadnieniami, jak granice zaskarżania orzeczeń sądowych, granice uprawomocnienia się orzeczenia i jego skutków prawnych, zakres kognicji⁴, czyli kontroli sądów wyższej instancji nad zaskarżonymi orzeczeniami⁵. W systemach zaskarżania orzeczeń opartych na systemie rewizji ustawowe określenie katalogu podstaw środka zaskarżenia (w szczególności ukształtowania *numerus clausus* tych podstaw) ma istotne znaczenie dla procedowania przez sąd pierwszej instancji, który w toku instancji oraz przy wyrokowaniu musi mieć na uwadze te przepisy, aby uniknąć błędów, które mogą stanowić podstawy zaskarżenia orzeczenia⁶. Jak należy sądzić, w systemach, w których ustawodawca nie formuje katalogu podstaw zaskarżenia, procedowanie sądu wymaga od składu orzekającego (a także stron i ich pełnomocników) znajomości wypowiedzi zawartych w orzecznictwie sądu drugiej instancji oraz Sądu Najwyższego odnoszących się do wykreowanych przez judykaturę ocen skuteczności podnoszonych zarzutów na tle konkretnych stanów faktycznych⁷.

Z teoretycznego punktu widzenia, posłużenie się przez ustawodawcę terminem „zarzuty” na określenie przyczyn (podstaw) zaskarżenia apelacją nie jest uważane za trafne⁸. Kodeks postępowania cywilnego z 1930 r. posługiwał się pojęciem „podstawy apelacji” (por. art. 395 pkt 2 d.k.p.c.). Obecnie obowiązujący Kodeks – w okresie gdy zwyczajnym środkiem odwoławczym od orzeczeń sądów pierwszej instancji była

² Por. M. Waligórski, *Proces cywilny. Funkcja i struktura*, Warszawa 1947, s. 650.

³ Por. W. Siedlecki [w:] *System prawa procesowego cywilnego*, t. 3, *Zaskarżanie orzeczeń sądowych*, red. W. Siedlecki, Ossolineum 1986, s. 186.

⁴ Por. T. Wiśniewski [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 3, cz. 1, *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 121.

⁵ W. Siedlecki, *Podstawy rewizji cywilnej*, Warszawa 1959, s. 36.

⁶ Por. W. Siedlecki [w:] B. Dobrzański, M. Lisiewski, Z. Resich, W. Siedlecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1975, s. 580.

⁷ Jak należy sądzić, kwestia ta stanowi poważny argument za przywróceniem do polskiego procesu cywilnego bezwzględno przymusu adwokackiego przynajmniej w postępowaniu odwoławczym przed sądami drugiej instancji.

⁸ Por. m.in. A. Oklejak, *Apelacja w procesie cywilnym*, Kraków 1994, s. 58 i n.; zob. także T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020, s. 90.

rewizja⁹ – operował pojęciem „podstawy rewizji” (por. art. 368 k.p.c.). Wraz z powrotem w 1996 r. do modelu trójinstancyjnego i do apelacji ustawodawca nie przywrócił jednak sformułowania (utrwalonego także na tle rewizji) podstaw apelacji, lecz posłużył się pojęciem zarzutów apelacji jako określeniem przyczyn zaskarżenia. Według T. Erecińskiego ustawodawca miał na celu pokreślenie nowego modelu apelacji pełnej, w którym zrezygnowano z określenia katalogu konkretnych przyczyn zaskarżenia na rzecz umożliwienia skarżącemu formułowania jakichkolwiek wad (uchybień) postępowania lub wyroku sądu pierwszej instancji¹⁰. Mimo długiego już obowiązywania tego sformułowania w omawianym kontekście w obowiązującej ustawie całkowicie należy podzielić krytykę tego ujęcia zaprezentowaną w doktrynie przez A. Oklejąka¹¹. Przede wszystkim, ustawa procesowa wprowadziła pojęcie „zarzut apelacyjny”, w miejsce „podstawa apelacji”, mimo że oba te terminy miały utrwalone znaczenie w terminologii materialnoprawnej i procesowej, w tekstach ustaw, orzecznictwie oraz nauce. W języku potocznym według słowników języka polskiego „zarzut” oznacza „to co się komuś zarzuca”¹², a także: „słowa zawierające ujemną ocenę czego, zastrzeżenie, pretensję do kogo, o co”¹³. W doktrynie w języku prawniczym przeważa ujęcie zarzutu jako twierdzenia jednej ze stron pewnego stosunku prawnego (w tym lub także procesowego).

Według S. Grzybowskiego o zarzucie *sensu stricto* na gruncie prawa materialnego należy mówić wtedy, gdy w istniejącym stosunku prawnym obowiązany przeciwstawia prawu uprawnionemu swoje własne prawo, które czyni prawo uprawnionego bezskutecznym przejściowo (dylatoryjnie) lub na zawsze (peremptoryjne)¹⁴. Pojęcie zarzutu zakłada więc istnienie cudzego prawa, któremu jedynie dlatego, że ono istnieje, uprawniony przeciwstawia własne prawo¹⁵, a szerzej istnienie określonego stosunku prawnego. Tak rozumiany zarzut zaliczany jest w nauce prawa materialnego

⁹ Tj. do 30.06.1996 r. Co do charakterystyki modelu rewizyjnego typu radzieckiego oraz motywów jej wprowadzenia do Kodeksu postępowania cywilnego – zob. szerzej m.in. J. Gudowski, *Pogląd na apelację* [w:] *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, s. 241 i n. Zob. także P. Grzegorzczak, *Dopuszczalność i kształt apelacji w postępowaniu cywilnym – perspektywy przyszłej regulacji z uwzględnieniem standardów konstytucyjnych i międzynarodowych* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierzcu (26–29 września 2013 r.)*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014, s. 228 i n.

¹⁰ Por. T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu...* (2020), s. 90.

¹¹ A. Oklejąk, *Apelacja...*, s. 58 i n.

¹² Por. *Słownik internetowy PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/zarzut;2543934.html> (dostęp: 15.01.2025 r.).

¹³ Por. *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/zarzut;5526967.html> (dostęp: 15.01.2025 r.). Warto zauważyć, że według tego słownika pojęcia „zarzuty rewizyjne” oraz „podstawy rewizyjne” są uważane za synonimy.

¹⁴ S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, red. W. Czachórski, t. 1, *Część ogólna*, Ossolineum 1974, s. 220.

¹⁵ S. Grzybowski, *System...*, s. 220; por. także Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2003, s. 92.

do uprawnienia jako wyodrębnionego elementu prawa podmiotowego¹⁶ lub szczególnego rodzaju prawa podmiotowego (uprawnienia) o charakterze kształtującym¹⁷, aczkolwiek ujęcie takie uważane jest za dyskusyjne¹⁸.

Od zarzutów w znaczeniu prawnomaterialnym odróżnia się zarzuty w znaczeniu procesowym, aczkolwiek dychotomiczne spojrzenie na podział zarzutów na zarzuty procesowe i materialnoprawne nie w pełni wydaje się trafne, w sytuacji gdy zarzut materialnoprawny jest podnoszony w trakcie procesu i w związku z czynnościami procesowymi¹⁹.

Celem zaznaczenia odrębnej natury zarzutu w ujęciu procesowym podnosi się przede wszystkim, że jego przedmiotem nie jest roszczenie materialnoprawne, ale podniesione przez powoda w pozwie twierdzenia i roszczenie procesowe, a ponadto, że zakres treści zarzutu procesowego jest szerszy, gdyż poza zwykłym zaprzeczeniem twierdzeniu pozwu może on obejmować wszelkie inne własne twierdzenia pozwanego²⁰. Większość autorów – zarówno przedstawiciele prawa materialnego, jak i prawa procesowego – tradycyjnie wiąże pojęcie zarzutów procesowych z obroną pozwanego i podejmowanymi przez niego²¹ czynnościami w celu uzyskania korzystnego dla niego wyniku procesu²².

¹⁶ Tak. Z. Radwański, *Prawo...*, s. 92.

¹⁷ Por. S. Grzybowski, *System...*, s. 220; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996, s. 126.

¹⁸ Por. S. Grzybowski, *System...*, s. 220; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo...*, s. 126 i n.

¹⁹ W szczególności zagadnienie dalece się komplikuje w sytuacji, gdy ustawodawca przyrodziwa typowy zarzut materialnoprawny w szatę czynności procesowej i konstruuje do skuteczności jego podniesienia w procesie wymogi procesowe nieznanne prawu materialnemu – por. zarzut potrącenia (art. 203¹ k.p.c.). O skomplikowanym charakterze normy prawnej zawartej w art. 203¹ k.p.c. – zob. szerzej m.in. Ł. Błaszczak, *Zarzut potrącenia w procesie cywilnym (art. 203¹ k.p.c.)*, Warszawa 2019, s. 120 i n.

²⁰ Por. S. Grzybowski, *System...*, s. 221.

²¹ Rzecz oczywista, że w tym znaczeniu należy także ujmować zarzuty podnoszone przez interwenienta ubocznego, który przystąpił do procesu po stronie pozwanej, a także prokuratora, który wstąpił do postępowania w trybie art. 60 § 1 k.p.c., a jego stanowisko procesowe *in concreto* ukierunkowane jest na przegranie procesu przez powoda (zgodnie z art. 60 § 1 k.p.c. nie jest on związany z żądną ze stron procesu). Por. M. Waligórski, który zamiast o obronie pozwanego konsekwentnie posługuje się terminem „strona przeciwna” [w stosunku do zgłaszającego roszczenie procesowe, czyli powoda, ale także (poza wymienionym powyżej interwenientem ubocznym) w stosunku do powoda wzajemnego] – tak M. Waligórski, *Proces...*, s. 372 n.

²² Por. m.in. S. Grzybowski, *System...*, s. 221; Z. Radwański, *Prawo...*, s. 92; J. Wiszniewski, *Zarys prawa cywilnego*, Warszawa 1970, s. 461; E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego: ustrój sądów cywilnych, postępowanie sporne*, Wilno 1932, s. 204; W. Siedlecki, *Obrona pozwanego w procesie cywilnym*, „Głos Prawa” 1938/6–8, s. 473; T. Misiuk [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, red. W. Berutowicz, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, red. Z. Resich, Ossolineum 1987, s. 132; J. May, *Obrona pozwanego w procesie cywilnym przed sądem I instancji*, Warszawa 2013, s. 201; A. Oklejak, *Apelacja...*, s. 59, przyp. 39; T. Wiśniewski [w:] *System...*, s. 175. Najszerzej chyba określa zarzuty M. Waligórski, zdaniem którego zarzuty to obrona strony przeciwnej, która ma wykazać, że dochodzone roszczenie nie może w ogóle być dochodzone lub przynajmniej na wybranej drodze postępowania – M. Waligórski, *Proces...*, s. 373.

W ujęciu E. Waśkowskiego²³ zarzuty formalne różnią się od zarzutów materialnych, zarówno co do podstawy, jak i celu oraz czasu ich zgłaszania w procesie. Zarzuty formalne wynikają z norm procesowych, zaś zarzuty materialne, zdaniem tego autora, mogą być oparte zarówno na normach procesowych (np. zarzut nieprawidłowego połączenia kilku roszczeń w jednym powództwie²⁴), jak i normach prawa cywilnego materialnoprawnego. Uwzględnienie zarzutów procesowych powinno prowadzić do umorzenia wadliwie wszczętej sprawy procesowej (art. 355 k.p.c.), zarzutów materialnoprawnych do oddalenia powództwa (*absolutio ab actione*). Zarzuty procesowe powinny być zgłoszone na samym początku procesu (por. art. 221, art. 205² § 1 pkt 2 oraz art. 205⁹ § 2 pkt 2 k.p.c.), zarzuty materialne mogą być wysuwane aż do wydania wyroku przez sąd drugiej instancji²⁵.

Tradycyjne wiązanie pojęcia zarzutów wyłącznie z obroną pozwanego nie wyczerpuje jednak całości zakresu zastosowań tego terminu w Kodeksie postępowania cywilnego, ponieważ – jak zasadnie podnosi się w doktrynie²⁶ – ustawodawca nie definiuje tego pojęcia w Kodeksie postępowania cywilnego, co wydaje się o tyle zrozumiałe, że pojęciem tym w ustawie posłużono się w bardzo wielu znaczeniach, na opisanie zupełnie odrębnych instytucji, a więc poza wzmianką o zarzutach w apelacji (por. art. 368 § 1 pkt 3, art. 368 § 1¹, art. 505⁹ § 1¹ k.p.c.), także w odniesieniu do podstaw skargi kasacyjnej (art. 398³ § 3 k.p.c.). Zarzuty to określenie środka zaskarżenia od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (art. 493 k.p.c.)²⁷, a także zgodnie z najbardziej tradycyjnym ujęciem Kodeksu – jako twierdzenia stanowiące środki obrony pozwanego w postępowaniu rozpoznawczym (por. m.in. art. 205⁹ § 2 pkt 2, art. 221, art. 222 k.p.c.).

Najwłaściwsze wydaje się zatem stanowisko, że w najszerszym tego słowa znaczeniu pojęcie zarzutów w postępowaniu cywilnym obejmuje szereg różnych czynności procesowych nazwanych przez ustawę zarzutami, podejmowanych przez legitymowanych formalnie²⁸

²³ E. Waśkowski, *Podręcznik...*, s. 204 i n.

²⁴ Współcześnie przykład ten nie wydaje się prawidłowy. Naruszenie normy zawartej w art. 191 k.p.c. nie prowadzi bowiem do oddalenia powództwa. Zob. m.in. W. Siedlecki, B. Dobrzański, M. Lisiewski, Z. Resich, W. Siedlecki, *Kodeks...*, s. 339 i n. *De lege lata* bardziej właściwym przykładem może być zarzut naruszenia art. 203¹ § 2 lub § 3 k.p.c.

²⁵ E. Waśkowski, *Podręcznik...*, s. 204.

²⁶ J. May, *Obrona...*, s. 201.

²⁷ Do wymogów formalnych zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym należy także wskazanie przez skarżącego zarzutów rozumianych jako podstawy zaskarżenia tym środkiem – por. art. 480³ § 2 k.p.c.

²⁸ Posługuję się w tym miejscu pojęciem legitymacji formalnej w ujęciu m.in. M. Waligórskiego i M. Sawczuka, jako uprawnienia do dokonywania poszczególnej czynności procesowej. Por. szerzej m.in. M. Waligórski, *Proces...*, s. 132 i n.; M. Sawczuk, *Zdolność procesowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1963, s. 78 i n. Zob. także m.in. E. Waśkowski, *Legitymacja ad causam współwłaścicieli w sprawie przeciwko osobom trzecim o prawa, dotyczące tejże nieruchomości*, PPC 1934/19, s. 589 i n.; S. Włodyka, *Strony w procesie cywilnym (art. 55–97 i 194–198 kpc)*, Katowice 1964, s. 45 i n.; W. Berutowicz,

Książka stanowi kompendium wiedzy na temat możliwości i sposobów korzystania z procesowo dopuszczalnych środków obrony przed niekorzystnymi skutkami wyroku wydanego przez sąd pierwszej instancji. Omówiono w niej najważniejsze i najczęściej występujące w praktyce zarzuty odwoławcze od wyroków wydawanych przez te sądy, służące obronie interesów powoda i pozwanego w obecnej rzeczywistości prawnej. Od przyjętej strategii odwoławczej stron procesowych zależą nie tylko czas trwania i przebieg postępowania drugoinstancyjnego, lecz także efekt końcowy w postaci rozstrzygnięcia sądu odwoławczego.

W drugim wydaniu opracowania uwzględniono nowelizacje procedury cywilnej wprowadzone ustawami z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614) i z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1860). Wiele uwagi poświęcono też analizie aktualnych i dominujących poglądów doktrynalnych oraz stanowiska judykatury, w tym zwłaszcza najnowszych trendów orzeczniczych Sądu Najwyższego, sądów apelacyjnych i okręgowych w materii odnoszącej się do poszczególnych zarzutów apelacyjnych.

Publikacja jest przeznaczona przede wszystkim dla prawników praktyków: adwokatów, radców prawnych, sędziów, referendarzy sądowych.

Maciej Rzewuski – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, kierownik Katedry Postępowania Cywilnego i Ochrony Prawnej na Wydziale Prawa i Administracji UWM; przewodniczący V Wydziału Gospodarczego Sądu Okręgowego w Olsztynie, sędzia wizytator do spraw gospodarczych i wieczystoksięgowych tego sądu; autor ponad 250 publikacji naukowych z zakresu prawa i postępowania cywilnego.

9788383904153 W02P01

ISBN 978-83-8390-415-3

9 788383 904153

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545

ZAMOWIENIA@WOLTERSCLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 249 ZŁ (W TYM 5% VAT)